

Esikoislestadiolaiset ja sakramentit: käsitteet uskovien yleinen pappeus ja saarnaaja avaimina sakramenttikiistaan

Anssi Ollilainen

Tiivistelmä

Artikkeli on alun perin julkaistu englanniksi.¹

Esikoislestadiolaiset² edustavat yhtä lestadiolaisen herätysliikkeen haaraa 1900-luvun taitteessa tapahtuneen niin sanotun suuren hajaannuksen jälkeen. Tämä artikkeli paneutuu kahden sellaisen käsitteen selvittelyyn, joita esikoislestadiolaisiin kuuluvat käyttävät: 1) *uskovien yleinen pappeus* ja 2) *saarnaaja*. Pysin selvittämään vuosina 2014–2016 esikoislestadiolaisten ja Suomen evankelis-luterilaisen kirkon välillä ilmennyttä kiistaa. Molempia käsitteitä verrataan jossain määrin Martti Lutherin (1483–1546) ja Lars Levi Laestadiuksen (1800–1861) vastaaviin ajatuksiin, sillä heitä pidetään korkeassa arvossa esikoislestadiolaisten parissa.

1 Johdanto

1800-luvun keskivaiheilta lähtien Suomen lestadiolaisilla on perinteisesti ollut virallinen yhteys evankelis-luterilaisen kirkkoon sen jäsenenä. Näin ollen evankelis-luterilaisen kirkon papit kastavat lestadiolaisten lapset, ja lestadiolaiset osallistuvat kirkon toimittamaan Herran pyhään ehtoolliseen.³

---

¹ Alkuperäisen artikkelin nimi on "The Firstborn Laestadians and the sacraments: Conceptual analysis as an approach to answering the question of why the Firstborn in Finland began administering the sacraments". Artikkelin on suomentanut Juhani Siltala ja käännöksen tarkistanut kirjoittaja. Käännöksen lisäksi artikkeliin on tehty pieniä muutoksia: englanninkielisiä lähteitä on korvattu vastaavilla suomenkielisillä teoksilla, suomenkieliset lainaukset on tarkistettu ja otettu suoraan lähteestä (eivätkä käännettyinä kuten englanninkielisessä artikkelissa) ja jotkut suomenkielisten termien selitykset on poistettu samoin kuin alkuperäisessä teoksessa olevat kuvat.

² Tässä artikkelissa käsite "esikoislestadiolaiset" ei viittaa ensisijaisesti Esikoislestadiolaiset ry:n kannattajiin eikä käsite "esikoiset" Esikoiset ry:n kannattajiin. Molempia käsitteitä on aiemmin käytetty lestadiolaisista, jotka edustavat esikoislestadiolaisuutta, minkä vuoksi en tee näiden välillä eroa. Asiasyhteydestä käynee ilmi, kumpaan sanat viittaavat: esikoislestadiolaisiin ennen hajaannusta vai hajaannuksen jälkeen. Jälkimmäisessä tapauksessa termeillä voidaan tarkoittaa joko molempia tai jompaakumpaa ryhmää (Esikoislestadiolaiset ry tai Esikoiset ry).

³ Talonen 2014, 26.

Tämä asetelma muuttui 2000-luvulla, kun vuosien 2000 ja 2001 välillä Ruotsin ja Norjan esikoislestadiolaiset alkoivat toimittaa sakramentteja itsenäisesti.⁴ Suomessa vastaava historiallinen hetki koitti 5.12.2015, kun esikoislestadiolaiset (maallikko)saarnaajat Mikkelissä asettivat ehtoollisen paikallisessa rukoushuoneessa.⁵ Tämä loukkasi useita Suomen evankelis-luterilaisen kirkon säädöksiä: ehtoollista tulee normaalisti viettää paikallisessa kirkossa tai muutoin paikallisen kirkkoherran luvalla, mutta ennen kaikkea sen toimittaminen kuuluu virkaan vihitylle papille.⁶ Samanlaiset järjestelyt alettiin ottaa käyttöön myös muissa kaupungeissa, ja myöhemmin esikoislestadiolaiset saarnaajat alkoivat toimittaa (maallikko)kasteita.⁷

Kaikki esikoislestadiolaisuuden kannattajat eivät tukeneet tätä uutta askelta. Lopulta Suomen esikoislestadiolainen herätysliike jakaantui elokuussa 2016, kun vastustajat muodostivat *Esikoiset ry:n* ja ilmoittivat sen olevan kirkon sisäinen liike.⁸ Esikoiset ry -yhdistyksellä oli noin 1 500 jäsentä vuonna 2017, ja he kokoonoutuivat kirkon tiloissa.⁹ Vuonna 2016 enemmistö esikoislestadiolaisuuden kannattajista Suomessa kannatti *Esikoislestadiolaiset ry* -järjestöä, joka edustaa niitä esikoislestadiolaisia, jotka alkoivat toimittaa itsenäisesti sakramentteja, vaikka eivät luopuneetkaan Suomen evankelis-luterilaisen kirkon jäsenyydestään.¹⁰ Rukoushuoneet pysyivät Esikoislestadiolaiset ry:n hallinnassa hajaannuksen jälkeen siksi, että yhdistys omisti rakennukset. Miksi esikoislestadiolaiset muuttivat 150-vuotisen käytäntönsä ottamalla sakramentit omaan käyttöön? Tähän kehitykseen liittyy todennäköisesti useita näkökohtia, mutta tässä artikkelissa keskityn opillisiin kysymyksiin.

Lestadiolaisuutta koskeva nykyinen (akateeminen) tutkimus on laaja.¹¹ Suomalaisella tutkimuksella teologian ja etenkin kirkkohistorian alalla on pitkät perinteet herätysliikkeitä koskevassa tutkimuksessa. Suurin osa tästä tutkimustyöstä koskee lestadiolaisuutta ja erityisesti sen suurinta haaraa eli vanhoillislestadiolaisuutta.¹² Monet vanhoillislestadiolaisuutta koskevat nykyiset tutkimukset on

---

⁴ Talonen 2016, 141.

⁵ Rytkönen 2015a, 6–7; Hytönen & Sorsa 2016, 248–249.

⁶ KL 5:1; KJ 2:9, 12, 13.

⁷ Rauhan Side, 3/2016, 12; Rytkönen 2016a; Berg 2016.

⁸ Rytkönen 2016c; Kettunen 2017, 273–274.

⁹ Airikka 2017.

¹⁰ Berg 2016; Rytkönen 2016b; Rytkönen 2016c.

¹¹ Snellman 2011, 11–17; Palola 2014, 23–27; Nordvik 2015, 9–17.

¹² Huhta 2001, 23–30.

kirjoitettu yhteiskuntatieteellisestä näkökulmasta.¹³ Sen sijaan esikoislestadiolaiset ovat saaneet osakseen vain vähän huomiota suomalaisissa tai kansainvälisissä tutkimuksissa. Poikkeuksina ovat Torgeir Nordvikin artikkelit, jotka koskevat esikoislestadiolaisuuden siirtymistä kohti omien sakramenttien toimittamista Ruotsissa ja Norjassa.¹⁴

Nordvikin artikkeleiden lisäksi muutamat Norjassa tehdyt tutkimukset ovat pääasiassa tai osittain keskittyneet esikoislestadiolaisiin.¹⁵ Suomen esikoisuutta koskevat tutkielmat ovat syntyneet pääasiassa kirkkohistorian alalla. Aulis Zidbäck aloitti tämän työn kirjallaan, joka koski lestadiolaista maallikkosaarnaajaa Juhani Raattamaata (1811–1899).¹⁶ Myöhemmän esikoislestadiolaisia Suomessa koskevan tutkimuksen eturiviin nousevat Antti Lahtisen pro gradu -tutkielma esikoisuuden kehityksestä vuoteen 1911 mennessä ja Pekka Raittilan artikkeli koskien esikoisuuden historiaa Suomessa.¹⁷ Mainittakoon myös Seppo Lohen kirjan laaja osio, joka käsittelee lestadiolaisen herätysliikkeen suurta hajaannusta.¹⁸

Edellisten lisäksi on syytä mainita muutamia Suomen esikoisia koskevia tutkimuksia, kuten Jouko Talosen kirja koskien esikoisten osuutta suomalaisessa yhteiskunnassa vuosina 1911–1944, Markku Ihosen artikkeli esikoisten haasteista nykyaikaisessa suomalaisessa yhteiskunnassa ja Leena Nummisen pro gradu -tutkielma sukupuolirooleista esikoisten keskuudessa.¹⁹ Toinen ja samalla vähiten tutkittu aihe on esikoisten opilliset korostukset. Tämä lähestymistapa on ensisijainen Risto Blomin uudestisyntymistä koskevassa tutkielmassa, samoin kuin Ville Kettusen pro gradu -tutkielmassa, joka koskee saarnaaja Sam Wettaista ja hänen julistustaan.²⁰ Kettunen on myös artikkelissa lyhyesti kuvannut esikoislestadiolaisten ja kirkon välistä erimielisyyttä.²¹

Tällä hetkellä ei ole olemassa ajankohtaista ja täsmällistä Suomen esikoisia koskevaa tutkimusta siksi, että hajaannus on tapahtunut niin hiljattain. Suurin osa tämän artikkelin faktatiedoista koottiin ennen vuoden 2016 hajaannusta,

---

¹³ Esim. Hurtig 2013; Hintsala & Kinnunen 2013; Linjakumpu 2018.

¹⁴ Nordvik 2013a; Nordvik 2013b.

¹⁵ Esim. Sivertsen 1955; Aadnanes 1986; Bolle 2000.

¹⁶ Zidbäck 1941, 257–264.

¹⁷ Lahtinen 1984; Raittila 1984.

¹⁸ Lohi 2007, 139–280.

¹⁹ Talonen 1993; Ihonen 2001; Numminen 2000.

²⁰ Blom 2001; Kettunen 2016.

²¹ Kettunen 2017.

mikä ei kuitenkaan merkitse, ettei niillä olisi tutkimuksen kannalta merkitystä.

Tarkoitukseni tässä artikkelissa on tutkia kahta käsitettä esikoislestadiolaisuudessa: *uskovien yleistä pappeutta* ja *saarnaajaa*. Jälkimmäinen on hyvin merkityksellinen, sillä se esiintyy esikoislestadiolaisten sakramenttien käyttöönottoa koskevissa perusteluissa, ja lisäksi siksi, että tämä käsite on oleellinen osa Lutherin ja luterilaisen teologian perusteita koskien sekä kirkon olemusta, että maallikoiden ja pappisviran välistä suhdetta.²²

Saarnaaja-käsite on hämmästyttävän vaikeasti tarkkaan määriteltävissä. Suomeksi saarnaaja on yleinen lestadiolaisten kielenkäytössä ja tarkoittaa tavallisesti miespuolista maallikkoa, joka toimii puhujana.²³ Toisaalta saarnaaja voi joskus viitata myös pappisvirkaan vihittyyn lestadiolaispastoriin. Olen myös tietoinen käsitteestä *sananpalvelija*, joka esikoisten keskuudessa suppeassa merkityksessä viittaa sekä saarnaajaan että johtavaan saarnaajaan eli niin sanottuun *lähetysmieheen*.²⁴ Erottelu ei kuitenkaan ole aukoton, koska yleisessä merkityksessä sana saarnaaja käsittää myös johtavat saarnaajat. Tässä artikkelissa keskityn saarnaaja-käsitteen yleiseen merkitykseen tarkoittaen puhujaa, joka tyypillisesti on maallikko.

Tarkoitukseni on osoittaa, että käsitteet uskovien yleinen pappeus ja saarnaaja voivat valaista sitä, miksi saarnaajat rikkoivat pitkän perinteen alkaessaan itse toimittaa sakramentteja. Aion myös verrata ja asettaa Martti Lutherin (1483–1546) ja Lars Levi Laestadiusen (1800–1861) näkemykset suhteeseen näiden kahden käsitteen kanssa. Haluan huomioida myös maallikkosaarnaajat Juhani Raattamaan ja Joonas Purnun (1829–1902), jotka nauttivat kunnioitusta esikoisten piirissä,²⁵ vaikkakaan eivät siinä määrin kuin Luther ja Laestadius.

Tämän artikkelin lähdemateriaali on moninaista. Yksi tärkeä lähde on Esikoislestadiolaiset ry:n pää-äänenkannattaja *Rauhan Side* -lehti, joka ilmestyy neljästi vuodessa. Olen erityisesti ottanut tarkastelun kohteeksi vuosina 1990–2016 julkaistut lehdet ja niiden pääkirjoitukset, saarnat ja lähetyskirjeiksi kutsutut kirjeet. Esikoislestadiolaiset ovat julkaisseet useita teoksia. *Isän Ääni* ilmestyi kolmena

---

²² Gassmann & Hendrix 1999, 124, 133; Smith 2000, 48–61.

²³ Hintsala & Kinnunen 2013, 38–42.

²⁴ Kettunen 2017, 272; Raudaskoski 2014b.

²⁵ Talonen 1993, 12–18.

nidoksena vuosien 1960 ja 1989 välisenä aikana. Se on valituin osin suomalainen käännös ruotsalaisesta aikakauslehdessä nimeltä *Fadersrösten*, jota toimitti saarnaaja Sam Wettainen. *Vanhinten kirja* on neljänä osana vuosina 1979–90 julkaistu teos, joka sisältää lähetykskirjeitä. Vuosina 1996–2000 Suomen esikoislestadiolaiset julkaisivat Laestadiuksen saarnoja kolmena niteenä nimellä *Saarnat. Isän Ääni* -julkaisun suhteen viittaaan Ville Kettuseen,²⁶ mutta laajan sisältönsä vuoksi sen paremmin *Vanhinten kirjaa* kuin Laestadiuksen saarnoja ei ole voitu sisällyttää tähän artikkeliin. Artikkelin toissijaiset lähteet koostuvat julkaistuista haastatteluista, kirjeistä, lehtijulkaisuista ja aikakauslehdistä, kun taas kirjallisuuslähteet muodostuvat esikoisia, lestadiolaisuutta yleensä sekä Laestadiusta itseään ja Martti Lutheria koskevista (tieteellisistä) julkaisuista.

Gerd Snellmanin väitöskirja *Siionin tyttäret* (2011) käsittelee muun muassa traditiota ja lestadiolaisnaisten roolia sen välittämisessä. Vaikka Snellman tarkasteleekin eri kohderyhmää ja lestadiolaisen herätyksen eri haaraa (Rauhan Sana), niin näen joidenkin hänen teoreettisten ajatustensa soveltuvan myös tähän tutkielmaan, koska perinteen siirtyminen on tärkeitä myös esikoisille.

Snellman kertoo väitöskirjassaan, että perinne luo ja ylläpitää identiteettiä ja antaa määrätulle ryhmälle sen luonteenomaisuuden. Traditiolla on myös sisältö ja päämäärä, ja siirtäminen tapahtuu aktiivisesti ja tietoisesti.²⁷ Tämä soveltuu myös esikoislestadiolaisuuteen. Esikoislestadiolaiset ry:n sääntöjen mukaan sen toiminta perustuu ”ainoastaan Pyhään Raamattuun ja Lutherin oppiin”²⁸. Tämän lisäksi esikoislestadiolaisuudessa on alusta alkaen haluttu säilyttää lestadiolaisuuden alkuperäinen perintö ja olla uskollisia Laestadiuksen opetuksille.²⁹ Tämä merkitsee sitä, että esikoislestadiolaiset siirtävät eteenpäin ja haluavat ylläpitää tiettyä perinnettä. Tässä artikkelissa keskityn Snellmania mukailen siirretyn perinteen sisältöön.³⁰ Välineenä perinteen viestittämisessä on painettu teksti, joka alun perin on ollut osittain suullisessa muodossa (esim. saarnat).

---

²⁶ Kettunen 2016.

²⁷ Snellman 2011, 17–19.

²⁸ Esikoislestadiolaiset ry, 2 § Yhdistyksen tarkoitus. 7.9.2017 voimassa olevat säännöt. Nämä säännöt tilasin 15.5.2018 Suomen Patentti- ja Rekisterihallituksen verkkosivulta. Risto Blomin mukaan vuosina 1921–70 ilmaisu ”Lutherin oppi” viittasi Luterilaisiin tunnustuskirjoihin eli Yksimielisyyden kirjaan. Blom 2001, 10–11 viite 3 ja 4.

²⁹ Airamo & Leivo 1983, 7; Blom 2001, 10–11.

³⁰ Snellman 2011, 18–19.

Koska lähteet ovat tekstimuodossa, menetelmävalintani on tekstianalyysi eli valitsemiani käsitteitä koskevien ilmaisujen analyysi. Carl-Henric Grenholmin mukaan tämän menetelmän tarkoitus on sekä kuvailla ja määrittellä ilmaistut ajatukset ja väitteet että keskustella ajatusten mielekkyydestä.³¹ Viimeksi mainitun suhteen tarkastelen esikoislestadiolaisuuden tulkintoja suhteessa Lutherin ja Laestadiuksen ajatteluun.

Kaikki käännökset lähteistä ja kirjallisuudesta tässä artikkelissa ovat omaa käsi-alaani, ja siksi olen niistä itse vastuussa.

2 Esikoislestadiolaiset Suomessa

Lestadiolaisuus syntyi vuosina 1845–1846 Lars Levi Laestadiuksen saarnatoiminnan tuloksena. Hän toimi Ruotsin kirkon kirkkoherrana ensiksi Kare-suvannon seurakunnassa ja myöhemmin Pajalassa. Vuosikymmenen kuluessa herätys levisi Pohjoiskalottiin.³² Lestadiolaisuus saapui Helsinkiin 1860-luvun lopulla, ja 1870-luvun kuluessa se levisi moniin Etelä-Suomen ja Satakunnan kaupunkeihin, Karjalaan, Keski-Suomeen ja Hämeen seuduille. Lestadiolaisuuden suurin keskittymä Suomessa löytyy alueelta, joka ulottuu Lapista Keski-Pohjan-maalle.³³ Lestadiolaisuus levisi aina Yhdysvaltoihin asti 1860-luvulla ja jatkoi laajenemistaan uudella mantereella seuraavan vuosikymmenen kuluessa.³⁴ Lestadiolaisuus saapui Pietariin 1870-luvulla ja jatkoi leviämistään Tallinnaan 1890-luvulla.³⁵

Pekka Raittila väittää, että lestadiolaisuuden suuri hajaannus 1800-luvun lopulla aiheutui tästä nopeasta laajenemisesta ja myös siirtymisestä uusien johtajien sukupolvien alaisuuteen.³⁶ Suuressa hajaannuksessa syntyi kolme lestadiolaisryhmää: Ensinnäkin esikoislestadiolaiset niiden Ruotsin Lapin saarnaajien johtamina, jotka halusivat vaalia alkuperäistä herätyksen perinnettä.³⁷ Esikoisten toiminta Suomessa alkoi vuosina 1902–1903 sen jälkeen, kun Ruotsin Lapin saarnaajat olivat palanneet takaisin Etelä-Suomesta.³⁸ Toinen lestadiolaisryhmä oli

---

³¹ Grenholm 2006, 213–214.

³² Talonen 2013, 47; Talonen 2014, 19–23.

³³ Talonen 2014, 23.

³⁴ Palola 2014, 30–37.

³⁵ Talonen 2013, 47, 49; Talonen 2014, 23–24.

³⁶ Raittila 1984, 190. Ks. lisää Lohi 2007.

³⁷ Raittila 1984, 191–195; Talonen 2014, 26.

³⁸ Raittila 1984, 198–200; Talonen 2014, 26.

uusheräys, joka sijoittui Kittilän seudulle ja halusi palauttaa Laestadiuksen pietistisen perinteen eli korostaa yksilön sisäistä kokemusta.³⁹ Kolmas ja suurin suuressa hajaannuksessa syntynyt ryhmä oli vanhoillislestadiolaiset, joka ei hyväksynyt sen enempää Ruotsin Lapin saarnaajien auktoriteettia kuin uusheräyksen vaatimuksia hengellisestä uudistuksesta.⁴⁰

Lestadiolaisuus on hyvin kansainvälinen herätysliike. Laestadiuksen saarnoja on julkaistu useilla kielillä, nimittäin suomeksi, ruotsiksi, saameksi, norjaksi, englanniksi, saksaksi, venäjäksi, viroksi ja latviaksi.⁴¹ Vuonna 2016 esikoislestadiolaisten vaikutus ulottui Baltian maihin, Venäjälle, Yhdysvaltoihin ja myös Kanadaan.⁴² Esikoislestadiolaiset järjestivät seuroja Keski-Euroopassa Saksassa, Alankomaissa ja Belgiassa lähettämällä sinne 1970-luvun lopulta lähtien saarnaajia kerran tai pari vuodessa.⁴³ Esikoiset ry otti vuonna 2016 hoitaakseen lähetystyötä Saksaan ja Alankomaihin esikoislestadiolaisten hajaannuksen jälkeen.⁴⁴

Esikoislestadiolaisia oli noin 31 000 vuonna 2016. Suomessa ja USAssa (jossa esikoislestadiolaiset ovat järjestäytyneet kirkoksi nimellä Old Apostolic Lutheran Church, OALC) esikoislestadiolaiset edustavat selvää enemmistöä siten, että Suomessa jäseniä on 12 000 ja USAssa 14 000.⁴⁵ Blomin mukaan vuonna 2000 Ruotsissa oli noin 1 000 liikkeeseen kuuluvaa ja Norjassa parisen tuhatta.⁴⁶ Esikoislestadiolaisuuden merkittävin vaikutusalue aina sen perustamisesta tähän päivään asti on ollut Hämeen seutu, erityisesti Lahden kaupunki. Esikoislestadiolaisten kannattajia on lisäksi muun muassa Turussa, Tampereella ja Helsingissä sekä Pohjois-Karjalan alueella.⁴⁷ 2000-luvun alussa esikoislestadiolaisilla oli Suomessa 120–150 saarnaajaa, ja he omistivat 24 rukoushuonetta.⁴⁸

Vihkosessa *Usko on sydämen asia* (2014) sanotaan, että Suomen esikoislestadiolaisuuden kannattajat järjestävät seuroja paikallisissa rukoushuoneissa, kodeissa ja kirkoissa, mutta joissakin paikoissa heidän toimintansa käsittää esimerkiksi

---

³⁹ Raittila 1984, 203; Talonen 2014, 26–27.

⁴⁰ Talonen 2014, 27.

⁴¹ Talonen 2013, 47.

⁴² Talonen 2014, 31; Talonen 2016, 134.

⁴³ Talonen 2000a, 41; Talonen 2000b, 5; Rauhan Side 4/2009, 14.

⁴⁴ Airikka 2017.

⁴⁵ Talonen 2016, 134, 142.

⁴⁶ Blom 2001, 14.

⁴⁷ Raittila 1984, 198–216; Talonen 1993, 22–26, 80–82; Ihonen 2001, 161.

⁴⁸ Blom 2001, 15; Ihonen 2001, 169.

nuorteniltoja, keskustelutilaisuuksia, diakoniatoimintaa ja raamattuiltoja.⁴⁹ Suomen esikoisilla on myös niin sanottuja isoja seuroja, joihin kokoontuu väkeä laajoilta alueilta. Esikoislestadiolaisten pääasialliset vuotuiset tapahtumat ovat Lahden juhannuskokoukset ja Ruotsin Jällivaarassa pidettävät jouluseurat, kun taas suurempia kokouksia esikoisten omissa rukoushuoneissa järjestetään 3–4 kertaa vuosittain.⁵⁰ *Usko on sydämen asia* kertoo tavanomaisten seurojen sisältävän virsiä, rukouksia ja lukemista saarnakokoelmasta, mutta saarnat muodostavat kuitenkin seurojen merkittävimmän osuuden.⁵¹ Melkeinpä esikoislestadiolaisuuden alkuaajoista lähtien on Laestadiuksen saarnoja säännönmukaisesti luettu seuroissa ääneen.⁵²

3 Esikoislestadiolaisuus Suomessa ja uskovien pappuus

Ensimmäinen tutkimuksen kohteeksi ottamani käsite on esikoisten käsitys uskovien yhteisestä pappudesta, joka suomeksi tunnetaan myös nimellä *yleinen pappuus*. Luterilaisessa teologiassa kirkko ei perustu hierarkiaan, eikä se ensisijaisesti ole mikään laitos. Ennemmin kirkko on ”Kristuksessa olevien ihmisten elävä yhteisö” ja tämän yhteisön muodostaa ”kaikkien kastettujen uskovien” pappuus.⁵³ Esitän seuraavassa viisi esimerkkiä esikoislestadiolaisten ilmaisuista uskovien pappuden käsitteelle.

Ensiksikin Mikkelin paikallisella rukoushuoneella saarnaaja Raimo Haimilahti väitti joulukuussa 2015, että esikoislestadiolaiset edustavat ”eläviä kristittyjä, joilla on sydämissään Pyhä Henki”⁵⁴. Sama saarnaaja viittasi Ilmestyskirjaan (todennäköisesti 1:6 tai 5:10) sanoen, että Kristus ”on tehnyt meidät kuninkaiksi ja papeiksi” ja että ”tämä on se pappuus, jonka hän asetti”.⁵⁵ Saarnassaan Haimilahti esitti, etteivät kirkon papit ole todellisia pappeja, eikä ole mitään muuta pappetta, pappia tai todellista sakramenttien toimittajaa uskovien pappuden ohella, jota vain esikoiset edustavat. Ottaen huomion Mikkelin tapahtumat ja Haimilahden argumentit käsitettä kaikkien uskovien pappudesta käytettiin

---

⁴⁹ *Usko on sydämen asia* 2014, 5.

⁵⁰ Talonen 1993, 28; Blom 2001, 15.

⁵¹ *Usko on sydämen asia* 2014, 10.

⁵² Talonen 1993, 12; Ihonen 2001, 169, 171; Talonen 2016, 14.

⁵³ Gassmann & Hendrix 1999, 133.

⁵⁴ Lainaus Rytköseltä 2015a, 7.

⁵⁵ Lainaus Rytköseltä 2015a, 7.

oikeuttamaan esikoissaarnaajien toimiminen sakramenttien hoitajina, vaikka evankelis-luterilainen kirkko ei ollut heitä ordinoinut pappisvirkaan eikä antanut virallista lupaa ehtoollisen toimittamiseen.

Toinen esimerkki on myös joulukuussa 2015 pidetystä saarnasta Jällivaaran suu-
rissa (joulu)kokouksissa. Saarnaaja Odd Minde sanoi, että ehtoollisen voivat toi-
mittaa ne, jotka on valittu ”yleisen pappeuden” tai ”kuninkaallisen pappeuden”
parista,⁵⁶ mikä Minden mukaan tuki maallikoiden oikeutta hoitaa sakramenteja.
Minde väitti myös, että kirjeessään Böömiläisille veljille Luther oli kirjoittanut,
että perheenisä voisi jakaa ehtoollisen sakramentin. Näissä tärkeiden tapahtu-
mien yhteydessä sattuneessa kahdessa tapauksessa kaikkien uskovien pappeut-
ta nimenomaisesti käytettiin oikeuttamaan ehtoollisen toimittamista esikoisten
keskuudessa. Haimilahden ja Minden saarnat herättävät muutamia kysymyksiä
kaikkien uskovien pappeuden käsitteen tulkinnasta. Kieltävätkö esikoislestadio-
laiset pappisviran olemassaolon? Onko kaikkien uskovien pappeudesta osallinen
samalla pappisviran edustaja? Toisin sanoen: Onko uskovien pappeudella ja pap-
pisviralla mitään (sisällöllistä) eroa? Nämä kysymykset puoltavat lisätutkimusta
käsitteestä uskovien pappeus esikoislestadiolaisuudessa.

Edellä kerrottujen esimerkkien kaltaisia tapauksia on myös esikoislestadiolaisten
julkaisuissa, vaikkakin harvemmin. Saarnaaja Sam Wettainen väitti 1980-luvulla
Isän Ääni -lehdessä, että saarnaajina toimivat maallikot osallistuvat ”saarnavir-
kaan”⁵⁷, kun taas jokainen kristitty tulee uudessa syntymisessä osalliseksi kunin-
kaallisesta pappeudesta ja saa käyttöönsä avainten vallan.⁵⁸ Kaksi muuta esi-
merkkiä löytyy *Rauhan Side* -lehdestä. Vuonna 1998 julkaistussa saarnassa Matti
Aaltonen sanoi, että Uudessa liitossa Jeesukseen uskovat eli Jumalan lapset ”ovat
Herran pappeja”.⁵⁹ Aaltosen mukaan sekä miehet että naiset ovat tosiasias-
sa pappeja ja osallistuvat lähetystyöhön evankeliumin levittämiseksi, ja pappeina
”meillä kaikilla on siihen oikeus ja lupa omalla paikalla Herran pappeina”⁶⁰ julis-
taa synninpäästö. Toisessa saarnassa, joka on alun perin vuodelta 1977, mutta
julkaistu 2009, saarnaaja Eino Nousiainen sanoi viitaten 1. Piet. 2:9, että jokaisella
uskovalla on osallisuus pappisvirkaan.⁶¹ Näin ollen käsitteet uskovien yhteinen

---

⁵⁶ Minde 2016.

⁵⁷ Lainausta Kettuselta 2016, 83.

⁵⁸ Kettunen 2016, 83–84.

⁵⁹ Aaltonen 1998, 7.

⁶⁰ Aaltonen 1998, 7–9, lainaus 9.

⁶¹ Nousiainen 2009, 6.

pappeus ja pappisvirka näyttävät tarkoittavan samaa asiaa.

Yhteenvedona totean, että neljässä viidestä esimerkistä pääasiallinen ajatus kaikkien uskovien pappeudesta on sama: kaikki oikeat uskovat ovat pappeja uuden syntymisen perusteella. Kolmessa viidestä esimerkistä kaikkien uskovien pappeus merkitsee, että jokainen uskova on valtuutettu avainten vallalla. Näistä viidestä esimerkistä on vaikea osoittaa selvää yksimielisyyttä esikoislestadiolaisuudessa, mutta kaikkien uskovien pappeuden käsite pitää kuitenkin sisällään sen, että todelliset uskovat ovat ainoita aitoja pappeja. Haimilahden mukaan ainoa olemassa oleva pappeus vaikuttaa olevan kaikkien uskovien pappeus. Minde, Nousiainen ja ehkä myös Aaltonen näyttävät yhtyvän Haimilahden korostukseen, ettei ole mitään eroa kaikkien uskovien pappeuden ja pappisviran välillä. Wettainen edustaa käsitystä, että on olemassa pieni ero kaikkien uskovien pappeuden ja virkapappeuden välillä, mutta samalla hän sanoo myös, että saarnaajat ovat osallisia pappisvirasta. Epäselväksi jää, onko saarnaaja osallinen pappisvirasta rajoitetuin valtuuksin, eli onko hänellä pelkästään oikeus saarnata ja julistaa synninpäästö, mutta ei oikeutta hoitaa sakramentteja.

Toinen esikoislestadiolaisuutta koskeva tärkeä näkökulma on periaate, että kaikkien uskovien pappeus ja avainten valta ovat sidoksissa liikkeen seurakuntaoppiin. *Rauhan Side* -lehden pääkirjoituksessa keskeinen kohta Raamatussa tämän perusteluna on Joh. 20:19–23. Pekka Liuksialan mukaan Jeesus perusti uuden liiton seurakunnan ja antoi opetuslapsille avainten vallan.⁶² Vuonna 2012 Raimo Airamo kirjoitti, että valta sitoa ja antaa syntejä anteeksi kuuluu ”kaikille uudestisyntyneille kristityille”⁶³ eli kristityille, joilla on elävä usko ja jotka ovat Jeesuksen todellisia opetuslapsia ja muodostavat hänen seurakuntansa.⁶⁴

Rauhan Side -lehdessä oli vuonna 2012 julkaistu myös saarna koskien avainten valtaa. Saarnaaja Lars Larssonin mukaan avainten valta kuuluu ”Jumalan seurakunnalle” ja ”nämä avaimet ovat vieläkin käytössä kristillisyydessä”.⁶⁵ Sekä Airamo että Larsson viittasivat suoraan esikoisiin ja painottivat täten liikkeen ainutlaatuisuutta, mikä on luonteenomaista esikoislestadiolaisuudelle.⁶⁶

---

⁶² Liuksiala 1996, 2.

⁶³ Airamo 2012, 2.

⁶⁴ Airamo 2012, 2. Ks. myös Airamo 2007, 2.

⁶⁵ Larsson 2012, 8. Ks. myös Larsson 2016, 6–8.

⁶⁶ Blom 2001, 54–57; Kettunen 2016, 77–87.

Edellä mainittu seurakuntaoppi yhdistettynä esikoislestadiolaisten käsitykseen avainten vallasta oli tyypillinen piirre liikkeen saarnoissa, kirjeissä ja julkaistussa aineistossa 1980-luvulta aina 2000-luvun alkuun asti.⁶⁷ Yksi tapa selittää esikoislestadiolaisten seurakuntaoppia on huomioida sen historiallinen tausta. 1800-luvun puolivälissä Raattamaa alkoi julistaa syntejä anteeksi saatuaan tähän suostumuksen Laestadiukselta. Molemmat miehet ymmärsivät, että tämä oikeus synninpäästön julistamiseen tai jonkun sitomiseen synteihinsä kuuluu jokaiselle uudestisyntyneelle kristitylle eikä ensisijaisesti pappisviralle.⁶⁸ Samanaikaisesti Raattamaa kiisti, että kirkon pappi, joka ei itse ole uudestisyntynyt, voisi antaa todellisesti vaikuttavan synninpäästön.⁶⁹ Siten maallikoiden julistamasta synninpäästöstä tuli lestadiolaisessa herätyksessä käytännössä uusi normi. Kun tämä näkemys avainten vallasta yhdistyi näkemykseen, että lestadiolaiset muodostivat todellisten uskovien seurakunnan, lestadiolaiseen liikkeeseen tuli piirteitä, jotka aiheuttivat 1900-luvulla jännitteitä luterilaisen kirkon ja sen pappien välillä.⁷⁰

Muutamit eroavaisuudet ovat selviä vertailtaessa esikoisten periaatteita Lutherin ja Laestadiuksen vastaaviin periaatteisiin. Ensinnäkään Laestadius ei pitänyt papiston päästöavaimia täysin vaikutuksettomina, vaan pikemminkin hän kritisoi papistoa siitä, ettei se käyttänyt niitä muutenkin kuin varsinaisessa viranhoidossa.⁷¹ Tämän lisäksi Luther sekä vahvistaa että kiistää esikoislestadiolaisten piirissä ilmenevää tulkintaa kaikkien uskovien pappudesta ja avainten vallasta. Luther sanoi kirjoituksessaan *Saksan kansan kristilliselle aatelille* vuodelta 1520, että kaikkien uskovien pappuus perustuu kasteeseen, evankeliumiin ja uskoon, mutta varsinainen tähän papputeen liittäminen tapahtuu kasteessa, jonka näkyvä elementti on vesi.⁷² Toisinaan Luther korosti osallisuuden tähän papputeen perustuvan uskoon Jeesukseen Kristukseen.⁷³

Toisaalta teoksessaan *Von den Konziliis und Kirchen* vuodelta 1539 Luther kirjoitti, että Jeesus perusti pappisviran viidentenä tuntomerkinä kirkolle, jolla on vastuu myös tuntomerkkien 1–4 hoitamisesta (sekä yksityisesti että julkisesti). Nämä

---

⁶⁷ Blom 2001, 53–56, 63; Kettunen 2016, 77–87.

⁶⁸ Leivo 2001, 109–120.

⁶⁹ Blom 2001, 39.

⁷⁰ Talonen 2014, 22–23.

⁷¹ Juntunen 1982, 166–180.

⁷² Lieberg 1962, 40–50; Stein 1974, 66–67; Lohse 1995, 306–311; Smith 2000, 49–55.

⁷³ Lieberg 1962, 47–50, 69–74; Öberg 1984, 63–64; Lohse 1995, 306, 312.

muut tuntomerkit ovat Jumalan Sana, kaste, ehtoollinen ja avainten vallan käyttö.⁷⁴ Avaimet kuuluvat jokaiselle uskovien pappeudesta osalliselle samoin kuin koko kirkolle, mutta yksityisten ihmisten avainten oikea käyttö on rajoitettu hätätapauksiin ja yksityiseen piiriin.⁷⁵ Lutherin mukaan tämä merkitsee, että uskovien pappeudesta osallisella (tai maallikolla) ei ole oikeutta julkisesti julistaa synninpäästöä, kastaa tai toimittaa ehtoollista, eikä uskovien pappeuden pitäisi olla kirkon varsinaista käytäntöä, koska nämä tehtävät kuuluvat pappisviralle.

4 Esikoislestadiolaisuus Suomessa ja saarnaajan käsite

Tutkin tässä artikkelissa myös esikoislestadiolaista tulkintaa saarnaaja-käsitteen ymmärtämisestä tarkastelemalla erilaisia käsitteeseen liittyviä näkemyksiä. Ne antavat valaistusta kysymykseen, miksi joukko esikoislestadiolaisia Suomessa otti sakramentit hoidettavikseen.

Esikoislestadiolainen liike koostuu pääosin maallikoista, ja liikkeen historian aikana vain harva ordinoitu (kirkon) pappi on toiminut puhujana.⁷⁶ Vuonna 2000 viisi Suomen evankelis-luterilaisen kirkon pappia toimi Suomen esikoisten parissa.⁷⁷ Aina maallikkosaarnaaja Joonas Purnun päivistä lähtien esikoislestadiolaisuudessa ihanne näyttää olleen se, ettei saarnaajilla tulisi olla teologista koulutusta.⁷⁸

Tullakseen saarnaajaksi pitää ensin toimia lukijan asemassa eli lukea Laestadiuksen saarnoja ääneen esikoisten seuroissa. Tämä malli on peräisin rukoushuoneissa pidettyjen seurojen rakenteesta varhaisessa lestadiolaisuudessa.⁷⁹ Nykyisin paikallisilla saarnaajilla on ”hengellisiä tehtäviä”⁸⁰ päivittäisen työnsä ohessa, mutta esikoisilla on myös vanhempia tai johtavia saarnaajia, joita kutsutaan lähetysmiehiksi.⁸¹ Nämä palvelevat puhujina koko maata käsittävässä kokouksissa. Tämän lisäksi jotkut johtavat Suomen saarnaajat edustavat suomalaisia

---

⁷⁴ Lieberg 1962, 69–74; Öberg 1984, 63–64; Lohse 1995, 306, 312.

⁷⁵ Lieberg 1962, 58–59; Stein 1974, 68–70, 82–83.

⁷⁶ Talonen 2016, 142.

⁷⁷ Talonen 2000a, 40.

⁷⁸ Kettunen 2017, 272–273; Blom 2001, 130.

⁷⁹ Raittila 1984, 207.

⁸⁰ Kettunen 2017, 272.

⁸¹ Raudaskoski 2014b.

esikoisia esikoislestadiolaisten vuotuisissa Jällivaaran jouluseuroissa ja Kiirunan helluntaiseuroissa.⁸²

Uusien saarnaajien ”valinta on periaatteessa paikallisseurakunnan asia”.⁸³ Markku Ihonen lisää kuitenkin, että kun paikallisseurakunnan jäseniä kuullaan, saarnaajilla on ratkaiseva osa prosessissa, ja johtavat saarnaajat valvovat uusien saarnaajien nimitystä.⁸⁴ Vuonna 2016 liikkeen hengellisten johtajien kirje vahvisti tämän käytännön sanoen, että ”Jumalan seurakunta kutsuu paikallisia työntekijöitä”, mutta tehtävänä ei ole vain saarnaaminen vaan myös sakramenttien hoitaminen.⁸⁵ Tämä saarnaajien asettamisen tai valitsemisen käytäntö näyttää olevan osa esikoislestadiolaisten ja Suomen evankelis-luterilaisen kirkon välistä vastakainasettelua.

Otaksun, että esikoislestadiolaiset Suomessa alkoivat hoitaa sakramentteja oma-toimisesti, koska he katsoivat sen olevan oikeutettua olosuhteiden pakosta. Haastatteluissa Suomen esikoislestadiolaisuuden edustajat ilmaisivat Suomen evankelis-luterilaista kirkkoa koskevaa kritiikkiä useissa asiakohdissa: kirkon maallistuminen, luottamuksen puute Luterilaisiin tunnustuskirjoihin, vuonna 2000 ilmestyneen kirkkokäsikirjan väärä ymmärrys ehtoollisesta, naispappuus ja esikoisia palvelemaan valmiiden miespappien puute.⁸⁶ Näiden syiden lisäksi *Rauhan Side* on 1990-luvun lopulta lähtien sisältänyt arvostelevia huomautuksia esimerkiksi luterilaisten ja katolilaisten välisissä ekumeenisissa keskusteluissa tapahtuneesta edistyksestä sekä Suomen evankelis-luterilaisen kirkon homoseksuaalisuutta koskevasta asennemuutoksesta.⁸⁷ Suomen ulkopuolella samanlaiset asiat olivat olleet esikoislestadiolaisten kritiikin kohteena ennen sakramenttien toimittamisen aloittamista.⁸⁸

Helmikuussa 2016 johtavat saarnaajat lähettivät Inkerin kirkolle kirjeen, josta

---

⁸² Ihonen 2001, 169.

⁸³ Raittila 1984, 207. Ks. myös Nordvik 2013a, 122.

⁸⁴ Ihonen 2001, 169.

⁸⁵ Rauhan Side 4/2016, 12.

⁸⁶ Raudaskoski 2014a, 4; Raudaskoski 2014b; Seppälä 2015.

⁸⁷ Ks. Rauhan Side 1/1995, 3–4, 11–12; Rauhan Side 4/1996, 4; Rauhan Side 3/1997: 8; Rauhan Side 2/1998, 3, 11–12; Rauhan Side 1/2001, 12–14; Rauhan Side 3/2016, 17–18.

⁸⁸ Esim. Nordvik 2013a, 111, 118–19; Nordvik 2013b, 42–43, 53–55; Elworth 2000, 4; Tervonen 2001, 7; Laestadianerne – Den opprinnelige apostoliske-lutherske forste fødtes församling. Til Bispekollegiet, Den norske kirke. Päivätty 31.3.2001. Kopio.

Esikoislestadiolaiset ry julkaisi lyhennelmän samana vuonna.⁸⁹ Kirjeen alkuosa toistaa pääosan edellä mainitusta evankelis-luterilaista kirkkoa koskevasta kritiikistä, kun taas kirjeen jälkimmäinen osa käsittelee sakramenttien toimittamista.⁹⁰ Johtavien saarnaajien mukaan on Raamatun ja Tunnustuskirjojen vastaista, että virkaan asetettu – jopa uudestisyntymätön – pappi toimittaa sakramentteja. Kirjeessä väitettiin myös, että Luther kirjeessään Böömin veljille salli maallikoiden toimittaa sakramentteja.

Sekä Suomen esikoislestadiolaisten että Suomen evankelis-luterilaisen kirkon säännökset tunnustavat Luterilaisten tunnustuskirjojen auktoriteetin.⁹¹ Augsburgin tunnustuksen (Confessio Augustana eli jatkossa CA) artikla 14 toteaa, "ettei ole sallittava kenenkään hoitaa kirkossa sakramentteja eikä sananpalvelusta ilman asianmukaista kutsumista".⁹² Mitä tekemistä kyseisellä artiklalla on esikoislestadiolaisten ja kirkon välisen näkemyseron kanssa? Kesällä 2014 Suomen esikoislestadiolaiset asettivat työryhmän selvittämään sakramenttien toimittamista esikoisten omilla rukoushuoneilla.⁹³ Kun tämä tuli julkiseen tietoisuuteen, ja myös sen jälkeen, kun esikoislestadiolaiset viettivät ehtoollista ensimmäistä kertaa joulukuussa 2015, monet Suomen evankelis-luterilaisen kirkon piispat totesivat, että CA 14:n mukainen asianmukainen kutsumus vaaditaan sakramenttien toimittamiseen.⁹⁴

Joulukuussa 2015 Esikoislestadiolaiset ry:n hallituksen silloinen puheenjohtaja Seppo Karhu vastasi piispojen huomautuksiin haastattelussa: "Meillä sananpalvelijat, jotka ehtoollisia hoitavat, on kutsuttu tehtävänsä. Siksi he voivat ehtoollista jakaa."⁹⁵ Tutkija Teemu Kakkuri vahvisti esikoislestadiolaisten oman näkemyksen saarnaajista: "Valtuutetut saarnaajat edustavat heidän yhteisössään virkaa. Siihen on valtuutus ja Pyhä Henki on annettu."⁹⁶ Suomen esikoislestadiolaisten ja Suomen evankelis-luterilaisen kirkon välinen ristiriita koskee siis CA 14:n erilaista tulkintaa ja sen seurauksena myös sitä, mitä pappisviralla ymmärretään. Suomen esikoislestadiolaisille asianmukainen kutsuminen on sama kuin

---

⁸⁹ Rauhan Side 3/2016, 17–18.

⁹⁰ Rauhan Side 3/2016,18.

⁹¹ Ks. yllä osa 1 Johdanto sekä KL 1:1; KJ 1:1.

⁹² CA 14:1.

⁹³ Raudaskoski 2014a, 4.

⁹⁴ Esim. Häkkinen 2016a; Häkkinen 2016b; Jolkkonen 2016; lisää lausunnoista ks. Rytönen 2015a; Ijäs 2014.

⁹⁵ Lainaus Rytököseltä 2015c.

⁹⁶ Lainaus Rytököseltä 2015b.

asettaminen tai valitseminen saarnaajiksi. Toisin sanoen, ordinaatio eli pappisvihkimys ei ole oleellinen osa asianmukaista kutsumista. Kuitenkin ristiriita koskee myös kysymystä siitä, kuka tai mikä valtuuttaa saarnaajat ja mikä on heidän toimivaltansa.

Nämä toisistaan eroavat näkemykset CA 14:sta esikoislestadiolaisten ja Suomen evankelis-luterilaisen kirkon välillä ovat osa suurempaa erimielisyyttä. 1800-luvulta lähtien luterilaisen teologian tutkijat ovat väitelleet (pappis)viran luonteesta ja kuinka se välitetään Luterilaisten tunnustuskirjojen ja Lutherin mukaan. CA 14:n sanonta "asianmukaista kutsumista"⁹⁷ ja sen tulkinta on osa tätä näkemuseroa. Joidenkin tutkijoiden mukaan CA 14 viittaa pappisvihkimykseen ja siihen, että tämä vihkimys (rukouksineen ja käten päällepanemisineen) on oleellinen tekijä (pappis)viran välittämisessä. Toiset tutkijat väittävät, että asianmukainen kutsuminen on sama kuin seurakunnan suorittama valinta, ja että pappisvihkimys on vain ylimääräinen toimenpide, koska se vain vahvistaa valinnan. Muutama tutkijat jopa väittävät, että CA 14 ja CA 5 koskevat kaikkien uskovien pappeutta eivätkä pappisvirkaa.⁹⁸

Onko esikoislestadiolaisten väite ristiriidassa Luterilaisten tunnustuskirjojen ja Lutherin opetuksen kanssa? Ainakin piispa Jari Jolkkonen on näin väittänyt.⁹⁹ Olen osaksi samaa mieltä Jolkkosen kanssa, mutta vastaus riippuu tietyssä määrin Tunnustuskirjojen kohtien (CA 5, CA 7 ja CA 14) tulkinnasta. Entäpä sitten Lutherin opetus? Esikoislestadiolaisten ja evankelis-luterilaisen kirkon välisessä kiistassa on mainittu Lutherin pastoraalikirje Böömin veljille. Esimerkiksi saarnaaja Odd Minde ja kirje Inkerin kirkolle viittaavat Lutherin kirjeeseen sanoen, että Luther siinä vahvisti maallikoiden oikeuden sakramenttien toimittamiseen.¹⁰⁰ Jolkkonen hylkäsi tämän ajatuksen julkisessa kirjeessään esikoislestadiolaisille.¹⁰¹ Tarkastelen seuraavaksi sitä, mitä Luther on lausunut maallikoiden toimittamista sakramenteista – eli onko Minden johtopäätös oikea.

Pastoraalikirjeessään, joka on julkaistu vuonna 1523 otsikolla *De instituendis ministris ecclesiae*, Luther arvioi Böömin veljien tilannetta hätätilanteena. Koska

---

⁹⁷ Latinaksi: "nisi rite vocatus", saksaksi: "ohne ordentlichen Beruf". BELK 1960, 69.

⁹⁸ Ollilainen 2018, 223–232.

⁹⁹ Jolkkonen 2016.

¹⁰⁰ Minde 2016; Rauhan Side 3/2016, 18.

¹⁰¹ Jolkkonen 2016.

roomalaiskatolisen kirkon pappisvihkimys velvoitti papin toimittamaan Lutherin jumalanpilkkana pitämän messu-uhrin, hän ehdotti, että perheen isä kastaisi ja opettaisi Jumalan Sanaa, koska evankeliumi ja kaste ovat välttämättömiä pelastukseen. Ehtoollisesta Luther sen sijaan sanoi, ettei se ole välttämätön pelastukseen, ja siksi Böömin veljien tuli ennemminkin odottaa Jumalan asioihin puuttumista, jolloin Jumala lähettää kelpollisia pappeja, tai seurakunta voisi käyttää oikeuttaan ja valtaansa erottaa tehtävistään kelpottomat papit. Jos tämän asian päätökseen saattamiseksi on tarpeen, ja jos aikaa kuluu, maallikot voivat suorittaa kasteen, mutta Luther ei sisällyttänyt ehtoollista sellaisiin välttämättömiin toimenpiteisiin.

Irtisanoutuiko Luther siis (pappis)virasta 1520-luvulla kirjoittamassaan kirjeessään uskovien pappeudesta? Lutherin pääajatus oli, etteivät pappivihkimyksen tavat, kuten tonsuurin leikkaaminen¹⁰² tai pään öljyllä voitelemine, tee ihmisestä pappia tai sakramenttien toimittajaa. Sen sijaan jokainen kristitty, joka on kastettu vedellä ja siinä kasteessa uudestisyntynyt Pyhästä Hengestä, on tullut papiksi.¹⁰³ Luther korosti näiden pappien (kaikkien uskovien pappeudessa) seitsemää toimintoa tai tehtävää, jotka olivat samat kuin pappisviran. Samanaikaisesti – ja tämä on usein ymmärretty väärin – Luther vahvisti kirkollisen pappisviran olemassaolon. Luther siis erotteli, mutta ei irrottanut virkaa ja yleistä pappeutta toisistaan. Lutherin mukaan seurakunnan tuli valita kelpollinen ehdokas ja asettaa hänet pappisvirkaan ordinaation kautta. Ordinaatio tai pappisvihkimys perustui Raamattuun ja se oli sopusoinnussa apostolien esimerkin ja ohjeiden kanssa. Siten oikea tapa asettaa uudet viranhoitajat piti sisällään ordinaation eikä ainoastaan seurakunnan valintaa.¹⁰⁴ Myöhemmin 1530-luvulla Luther pani enemmän painoa kirkon viralle hurmahenkien takia.¹⁰⁵

Lutherin ja esikoislestadiolaisuuden käsitykset pappisvirasta ovat siis erilaisia. Bernhard Lohse huomauttaa, että Lutherin kirjoituksissa on tärkeää erottaa normaalit ja hätätilanteet.¹⁰⁶ Vain normaaliolosuhteet selkeyttävät Lutherin todellisen tahtotilan. Ralph Smith kertoo hyvästä esimerkistä 1530-luvulta, kun evankelisen kirkon järjestys alkoi muotoutua: Luther ei antanut seurakunnan

---

¹⁰² [Tonsuuri: "katolisen papin tai munkin paljaaksi ajeltu päälaki" \(kielitoimistonsanakirja.fi\).](#)

¹⁰³ WA 12, 178–179, 191.

¹⁰⁴ WA 12, 193–194.

¹⁰⁵ Öberg 1970, 367–368.

¹⁰⁶ Lohse 1995, 307.

valitsemalle Johann Sutelille oikeutta ehtoollisen toimittamisen, koska Sutelilla ei ollut pappisvihkimystä.¹⁰⁷ Luther piti oikeana, että vain pappisvihkimyksen saaneina tehtävään määrätyt jakavat ehtoollista. Näin ollen esikoislestadiolaisten näkemys eroaa Lutherin opetuksesta kahdella tavalla. Ensiksikin pääsy kaikkien uskovien pappeuteen toteutuu Lutherin mukaan (vesi)kasteessa tapahtuvassa uudestisyntymässä, ja osallisuutta tähän pappeuteen ylläpidetään uskon kautta. Toiseksi esikoislestadiolaisuudesta puuttuu Lutherin terminologinen ja teologinen ero pappien ja viran välillä: edellisellä viitataan kaikkien uskovien pappeuteen ja jälkimmäisellä niihin, jotka esimerkiksi yksityisesti ja yleisesti saarnaavat ja toimittavat sakramentteja. Lutherille nämä käsitteet eivät tarkoita samaa asiaa. Kasteen ja uskon kautta jokainen kristitty on pappi kaikkien uskovien pappeuden nojalla, mutta se ei merkitse, että jokainen kristitty olisi oikeutettu hoitamaan kirkon virkaa tai että hänellä olisi pappisvirka.¹⁰⁸

Laestadius ei ollut kiinnostunut perinteisistä kysymyksistä (pappis)virasta, kuten esimerkiksi siitä, mikä on tuon viran luonne ja peruste. Hannu Juntusen mukaan Laestadius todennäköisesti hyväksyi viran olemassaolon, koska hän ei torjunut virkaa. Sen sijaan Laestadius korosti saarnaamisen ja opettamisen päämäärää: ihmisiä ohjataan *ordo salutis* -opin (arvojärjestys-opin) mukaisesti, ennen kaikkea omakohtaisesti koettavaan parannukseen ja sovinnon kokemiseen ja huijantuen uuteen syntymiseen. Laestadius arvosteli aikansa papistoa sen omien kokemusten puutteesta koskien *ordo salutis* -oppia, minkä seurauksena se ei voinut johdattaa muitakaan kokemaan sitä. Papiston pääasiallinen virhe oli, että se saarnasi Jumalan armosta katumattomille kuulijoille eikä saarnoissaan ohjannut näitä pyrkimään hengellisen parannuksen kokemukseen.¹⁰⁹ Lilly-Anne Østtveit Elgvin on puolestaan painottanut käytännön puolta Laestadiusen näkemyksessä pappisvirasta. Laestadius käytti saarnoissaan sanontoja ”lammaskauna” ja ”lammashuone” vertauskuvina kirkosta, minkä vuoksi pastorin tuli olla hyvän lammaskaunan kaltainen ja pitää huolta lampaista (todellisista uskovista) ja erottaa heidät vuohista (uskottomista tai vääristä uskovista).¹¹⁰

---

¹⁰⁷ Smith 2000, 63–64.

¹⁰⁸ Öberg 1984, 63–66.

¹⁰⁹ Juntunen 1982, 154–165; Laestadiusen pastoraalisesta ohjauksesta ks. Leivo 2001.

¹¹⁰ Østtveit Elgvin 2010, 321–325.

5 Johtopäätöksiä

Tässä artikkelissa olen tutkinut kahta esikoislestadiolaisten keskuudessa käytettyä opillista käsitettä, käsitettä kaikkien uskovien pappeudesta ja saarnaaja-käsitettä. Niiden tarkastelun avulla on mahdollista antaa yksi todennäköinen selitys sille, miksi esikoislestadiolaiset Suomessa ovat ottaneet sakramenttien hoidon itselleen.

Kaikkien uskovien pappeuden käsite nostaa esiin ainakin kaksi oleellista asiaa. Esimerkkieni perusteella näyttää siltä, että esikoislestadiolaiset tunnistavat vain kaikkien uskovien pappeuden, vaikka tutkimusaineiston perusteella heillä ei ole termin sisällöstä selvää yksimielisyyttä. Tämän pappeuden peruste on uudestisyntyminen. Esikoislestadiolaiset eivät pidä Suomen evankelis-luterilaisen kirkon pappeja aitoina pappeina, koska mikään ulkonainen, kuten pappisvihkimys, ei voi erottaa näitä esikoislestadiolaisista saarnaajista.

Tämä ajattelutapa tuo mieleen USA:n lestadiolaisuudessa 1870- ja 1880-luvuilla tapahtuneen vastakkainasettelun. Tuomas Palolan mukaan tuona aikana eri ryhmittymät kannattivat pappeja, jotka olivat opiskelleet teologiaa ja jotka oli vihitty pappisvirkaan ("virkapappeus"), toiset taas maallikoita, jotka toimivat pappeina ja joilla oli vain vähän tai ei ollenkaan teologista koulutusta ("maallikko-pappeus").¹¹¹ Nykyisin esikoissaarnaajilla ei USA:ssa (OALC parissa) ole teologista koulutusta, pappisvihkimystä tai siunaamista, jolla heidät asetettaisiin työhönsä.¹¹² Tässä suhteessa OALC:n ja Suomen esikoislestadiolaiset näyttävät olevan yksimielisiä – Jouko Talosen mukaan saarnaajien uusi käytäntö Suomessa tulee juuri OALC:sta.¹¹³ Sakramenttien hoitamisen omaksumisesta esikoislestadiolaisuudessa tarvitaan kuitenkin lisää tutkimusta; ainakin jotkut esikoissaarnaajista käyttivät kaikkien uskovien pappeuden käsitettä tukeakseen käytännön omaksumista.

Toisekseen esikoislestadiolaisuuden seurakuntaopin kulmakivenä on ajatus, että kaikkien uskovien pappeus on yhteydessä avainten valtaan. Yhdessä nämä johtavat muut poissulkevaan kirkkokäsitykseen tai seurakuntaoppiin. Mutta jos esikoislestadiolaisuuden mukaan avaimet kuuluvat kaikille uudestisyntyneille

---

¹¹¹ Palola 2014, 31–114.

¹¹² Kettunen 2017, 273.

¹¹³ Haastattelu Kurvisen kanssa, ks. Kurvinen 2016; ks. lisää Kettunen 2017, 273.

uskoville, miksi tätä ei ole sovellettu kasteeseen paljon aikaisemmin? Eivätkö Jeesuksen opetuslapset, jotka saivat avaimet (Joh. 20:22–23), saaneet myös kasteen sisältävän lähetyskäskyn (Matt. 28:18–20)? Kun esikoislestadiolaiset mielestään edustavat oikeita uskovia tai ainoita oikeita avainten valtaa hallussaan pitäviä kristittyjä maailmassa, on mielestäni johdonmukaista, että he alkoivat hoitaa sakramentteja omin päin. Ei ole todennäköistä, että esikoislestadiolaiset antaisivat evankelis-luterilaisen kirkon pappien toimittamien sakramenttien enää jatkoa keskuudessaan millään perusteella. Merkittävimmät esteet sille ovat kirkon pappien pitäminen väärinä pappeina ja vallitseva eksklusiivinen seurakuntaoppi.

Esikoislestadiolaisten aikaisemmin harjoittama erottelu avainten vallan ja sakramenttien hoidon kesken näyttää nykytilanteessa olevan jollakin tavoin outo ja epäjohdonmukainen. Jos aiemmin saarnaajat saattoivat saarnata evankeliumia julkisesti ja julistaa syntejä anteeksi mutta eivät hoitaa sakramentteja, silloin jokin on myöhemmin aiheuttanut saarnaajan toimivallan laajenemisen. Näyttää siltä, että Pohjoismaiden saarnaajien toimivallan rajoittaminen perustui opillisiin näkemyksiin, mutta samalla saarnaaja-käsitteen opillinen peruste sopeutettiin historiallisiin olosuhteisiin, joissa maallikoilla ei ollut oikeutta toimittaa ehtoollista. Mutta voidaanko tuota oppia edelleen kehittää? Näin näyttää hiljattain tapahtuneen.

Saarnaaja-käsite valaisee sitä, kuinka esikoislestadiolaisesta miehestä tulee saarnaaja oltuaan ensin lukijana. Yksi edellytys saarnaajaksi pääsemiseksi on uudetsyntyminen, kun taas saarnatehtävän hoidon aloittaminen perustuu jonkinlaiseen esikoislestadiolaisten paikallisseurakunnan valintaan, vaikka käytännössä johtavat saarnaajat ovat vastuussa tästä prosessista. Saarnaajan tehtävän aloittaminen ei kuitenkaan vastaa evankelis-luterilaisen kirkon pappisvihkimystä, vaikka esikoislestadiolaiset Suomessa näyttävät tulkitsevan saarnaaja-käsitteen samalla tavoin kuin Suomen evankelis-luterilainen kirkko ymmärtää pappisviran (samoin valtuuksin saarnata, julistaa synninpäästö, kastaa ja toimittaa ehtoollinen). Tämän oletuksen vahvistaa Suomen esikoislestadiolaisten omaksuma nykyinen käytäntö ja kirje Inkerin kirkolle (2016). Edellä mainitut OALC:ssä käytetyt käsitteet (virikappeus ja maallikkopappeus) ovat toinen esimerkki siitä, miten toimivalta voi olla aivan sama. Se merkitsee sitä, ettei esikoislestadiolaisuudessa ainakaan enää nähdä oleellista eroa saarnaajaksi valitun ja papiksi ordinoidun välillä.

Suomen esikoislestadiolaisten ja Suomen evankelis-luterilaisen kirkon väliseen kiistaan liittyy osaksi myös kielen ja käsitteiden käyttö. Tavanomaisessa kielenkäytössä ja yleisessä kristillisessä käsitteistössä englannin kielen sana "priest" on ruotsiksi "präst" ja suomeksi "pappi". Nämä sanat viittaavat ennen kaikkea pappisvirkaan. Yksi hämmennyksen aiheuttaja saattaa olla suomalaisen raamatunkäännöksen 1. Piet. 2:5 ja 2:9 pappeudesta käyttämä sanonta "papisto".¹¹⁴ Näistä raamatunkohdista ja Ilmestyskirjan kohdista 1:6 ja 5:10 Luther sai ajatuksensa kaikkien uskovien pappeudesta.¹¹⁵ Yhtäältä Luther määritteli käsitteen pappi (*sacerdotium*) viittaamaan uskovien yleiseen, kasteeseen ja uskoon perustuvaan pappeuteen sekä viran (*ministerium*) viittaamaan pappisvirkaan, joka perustuu kasteeseen ja välittyy saajalleen pappisvihkimyksen kautta.¹¹⁶ Jos tätä erittelyä tai oleellista eroa ei tunneta, tehdä tai pidetä, se todennäköisesti johtaa sekaannukseen yleisen pappeuden ja (pappis)viran välillä. Tämä näyttää olevan yksi syy, miksi joukko esikoislestadiolaisia alkoi toimittaa sakramentteja omatoimisesti.

Lyhenneluettelo

BELK	Die Bekenntnisschriften der evangelischlutherischen Kirche
CA	Confessio Augustana (Augsburgin Tunnustus)
KJ	Kirkkojärjestys
KL	Kirkkolaki
OALC	Old Apostolic Lutheran Church
SHBA	Sør-Hålogaland biskops arkiv
WA	Weimarer Ausgabe

---

¹¹⁴ Raamattu 1932/8; Raamattu 1992.

¹¹⁵ Lieberg 1962: 40–43; Stein 1974: 63–67, 85, 124–130; Öberg 1984: 60–62.

¹¹⁶ Ollilainen 2018, 223–232.

Lähdeluettelo

Arkistolähteet

Esikoislestadiolaiset ry. 07.09.2017 Voimassa olevat säännöt.
Suomen Patentti- ja Rekisterihallitus.

SHBA

Sør-Hålogaland biskops arkiv, Bodø. Laestadianerne – Den opprinnelige apostoliske-lutherske forste fødtes församling. Til Bispekollegiet, Den norske kirke. Päivätty 31.3.2001. Kopio.

Kirjalliset lähteet

AT

Augsburgin tunnustus 1530. – Evankelis-luterilaisen kirkon tunnustuskirjat.
<http://tunnustuskirjat.fi/> (viitattu 14.12.2020).

Aaltonen, Matti

1998

Herra on lähettänyt parantamaan särjettyjä sydämiä. Matti Aaltosen saarna Tampereella 25.4.1994. – Rauhan Side 20/3, 5–9.

Airamo, Raimo

2007

Syntisen kohtaaminen. – Rauhan Side 29/3, 2.

2012

Evankeliumin asialla. – Rauhan Side 34/3, 2.

Aadnanes, Per

1986

Laestadianismen i NordNorge. Oslo: Tano

Airamo, Raimo & Leivo, Seppo

1983

Esikoislestadiolaisuus Lahdessa ja sen ympäristössä. Erikoispainos Päijät-Hämeen tutkimusseuran vuosikirjasta 1983. Lahti: ABC.

Airikka, Kirsi

2017

Esikoiset löysivät kodin. – Silta, 10, 12–13.

<http://view.24mags.com/mobilev/b1e37d2cc0034beea189f29555f9c1d7#/page=1>
(viitattu 14.12.2020).

Die Bekenntnisschriften der evangelischlutherischen Kirche

1960

Die Bekenntnisschriften der evangelischlutherischen Kirche. 5. unveränderte Auflage. Berlin: Evangelische Verlagsanstalt.

Berg, Antti

2016

Mitä esikoislestadiolaisille tapahtui? Kotimaa käy läpi eron vaihe vaiheelta. –

Kotimaa24. <https://www.kotimaa.fi/artikkeli/mita-esikoislestadiolaisille-tapahtui-kotimaa-kay-lapi-eron-vaihe-vaiheelta> (viitattu 14.12.2020).

Blom, Risto

2001

Jumalan lapseksi. Käsitys uudestisyntymisestä esikoislestadiolaisessa julistuksessa. Kirkon tutkimuskeskus, Sarja C Nro 58. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus.

Bolle, Roald

2000

Læstadianismen i det moderne samfunn. – Vekkelse og vitenskap: Lars Levi Laestadius 200 år. Red. Øyvind Norderval & Sigmund Nesset. Tromsø: Ravnetrykk. 138–156.

Elworth, Kerstin

2000

De vill döpa utan präst. – Kyrkans tidning 19/48, 4.

Gassmann, Günther & Hendrix, Scott

1999

Fortress Introduction to the Lutheran Confessions. Minneapolis: Fortress Press.

Grenholm, Carl-Henric

2006

Att förstå religion. Metoder för teologisk forskning. Lund: Studentlitteratur.

Hintsala, Meri-Anna & Kinnunen, Mauri (toim.)

2013

Tuoreet oksat viinipuussa. Vanhoillislestadiolaisuus peilissä. Helsinki: Kirjapaja.

Huhta, Ilkka

2001

"Täällä on oikea Suomenkansa". Körttiläisyyden julkisuuskuva 1880–1918. Diss. Helsinki: Suomen kirkkohistoriallinen seura.

Hurtig, Johanna

2013

Taivaan taimet. Uskonnollinen yhteisöllisyys ja väkivalta. Tampere: Vastapaino.

Hytönen, Maarit & Sorsa, Leena

2016

Kirkko julkisena keskustelijana. – Ketola, Kimmo & Hytönen, Maarit & Salminen, Veli-Matti & Sohlberg, Jussi & Sorsa, Leena: Osallistuva luterilaisuus. Suomen evankelisluterilainen kirkko vuosina 2012–2015. Tutkimus kirkosta ja suomalaisista. Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 125. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus. 222–250.

https://evl.fi/documents/1327140/47692525/Kirkon+nelivuotiskertomus_II+osa_Osallistuva+luterilaisuus_netti.pdf/3dcadd52-154c-8693-2eb7-0920fe6a99b5

(viitattu 24.5.2021).

Häkkinen, Seppo

2016a

Mikkelin hiippakunnan seurakuntien kirkkoherroille. Kirje päivätty 7.1.2016.

<https://storage.googleapis.com/piispat-production/2018/04/esikoislestadiolaisten-ehtoollisen-vietto.pdf>

(viitattu 14.12.2020).

2016b

Mikkelin hiippakunnan seurakuntien kirkkoherroille. Kirje päivätty 7.9.2016.

<https://storage.googleapis.com/piispat-production/2018/04/esikoislestadiolaiset-kast-kirje-kirkkoherroille-7.9.2016.pdf> (viitattu 14.12.2020).

Ihonen, Markku

2001

Esimodernista myöhäismoderniin. Esikoislestadiolaisuus kohtaa nyky maailman. – Lestadiolaisuuden monet kasvot. Toim. Ilpo Harjutsalo & Jouko Talonen. Helsinki: Suomen teologinen instituutti. 154–176.

Ijäs, Johannes

2014

”Vakava toive”. Kotimaa24 julkaisee piispojen viestin esikoislestadiolaisille. – Kotimaa24. <https://www.kotimaa24.fi/artikkeli/vakava-toive-kotimaa24-julkaisee-piispojen-viestin-esikoislestadiolaisille> (viitattu 14.12.2020).

Jolkkonen, Jari

2016

Avoin kirje sisarille ja veljille esikoislestadiolaisessa herätysliikkeessä. Kirje päivätty 27.4. <https://docplayer.fi/23592922-Kuopion-hiippakunnan-piispa.html> (viitattu 14.12.2020).

Juntunen, Hannu

1982

Lars Levi Laestadiuksen käsitys kirkosta. Diss. Suomalaisen Teologisen Kirjallisuusseuran julkaisuja 132. Helsinki: Suomalainen Teologinen Kirjallisuusseura.

KJ

1993

Kirkkojärjestys 1055/1993. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1993/19931055> (viitattu 14.12.2020).

KL

1993

Kirkkolaki 1054/1993. <https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1993/19931054> (viitattu 14.12.2020).

Kettunen, Ville

2016

Jumalan rakkauden ruoska. Lain käyttö Isän ääni -lehdessä. Julkaisematon pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto.

2017

Esikoislestadiolaisuuden sakramenttiseparatismi ja jakautuminen. – Perusta 44/5, 272–277.

Kurvinen, Virpi

2016

Kiista sakramenteista jakaa esikoislestadiolaisia. – Uusi Tie.

<https://uusitie.com/kiista-sakramenteista-jakaa-esikoislestadiolaisia/> (viitattu 14.12.2020).

Lahtinen, Antti

1984

Esikoislestadiolaisuuden syntyvaihe Suomessa vuoteen 1911. Julkaisematon pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto.

Larsson, Lars

2012

Vaatteet on pesty Karitsan veressä. Lars Larssonin saarna Kiirunan kirkossa 12.6.2011. – Rauhan Side 34/3, 5–8.

2016

Jumala rakastaa kadonnutta penninkiä ja tuhlaajapoikaa. – Rauhan Side 38/2, 5–10.

Leivo, Seppo

2001

Jeesuksen nimessä ja veressä. Synninpäästön käyttöönotto lestadiolaisuudessa. – Lestadiolaisuuden monet kasvot. Toim. Ilpo Harjutsalo & Jouko Talonen. Helsinki: Suomen teologinen instituutti. 103–121.

Lieberg, Hellmut

1962

Amt und Ordination bei Luther und Melanchthon. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht.

Linjakumpu, Aini

2018

Vanhoillislestadiolaisuuden taloudelliset verkostot. Tampere: Vastapaino.

Liuksala, Pekka

1996

Ylösnoukseen Vapahtajan lähettiläinä. – Rauhan Side 18/2, 2.

Lohi, Seppo

1997

Pohjolan kristillisuus. Lestadiolaisuuden leviäminen Suomessa 1870–1899. Diss. Oulu: Suomen Rauhanyhdistysten Keskusyhdistys.

2007

Lestadiolaisuuden suuri hajaannus ja sen taustat. Oulu: Suomen Rauhanyhdistysten Keskusyhdistys.

Lohse, Bernhard

1995

Luthers Theologie in ihrer historischen Entwicklung und ihrem systematischen Zusammenhang. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht.

Minde, Odd

2016

Odd Minden saarna 26.12.2015 Jellivaaran iltaseuroista.

<http://www.sakramentit.fi/wordpress/wp-content/uploads/2016/01/Odd-Minde-26-Joulukuu-2015-ilta.pdf> (viitattu 14.12.2020).

Nordvik, Torgeir

2013a

Protestbevegelse eller nytt kirkesamfunn? De førstefødte læstadianere tar sakramentene i egne hender. – Din. Tidsskrift for religion og kultur 2, 108–28.

<http://ojs.novus.no/index.php/DIN/article/view/799/794> (viitattu 14.12.2020).

2013b

Åpen og inkluderende. Kirkelig strategi mellom makt og avmakt. – Teologisk Tidsskrift 2/1, 41–61.

2015

Læstadianerne og kirken. De førstefødtes og Lyngenretningens forhold til Den norske kirke ved inngangen til 2000-tallet. Diss. Universitetet i Tromsø.

<https://hdl.handle.net/10037/7794> (viitattu 14.12.2020).

Nousiainen, Eino

2009

Mitään kadotustuomioita ei ole niille, jotka ovat Kristuksessa Jeesuksessa. – Rauhan Side 31/3, 5–8.

Numminen, Leena

2000

Perinteen puolustajat muutospaineessa. Esikoislestadiolaisen herätysliikkeen sukupuoliroolit muutosprosessin heijastajina. Julkaisematon pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto.

Ollilainen, Anssi

2018

Bo Giertz om prästämbetet. Uppdragets teolog. 2. korj. p. Skellefteå: Artos & Norma bokförlag.

2020

The Firstborn Laestadians and the sacraments: Conceptual analysis as an approach to answering the question of why the Firstborn in Finland began administering the sacraments. – Approaching Religion 10/1, 22–39.

<https://doi.org/10.30664/ar.85753> (viitattu 10.5.2021).

Palola, Tuomas

2014

Amerikkalainen vai pohjoismainen? Amerikan apostolisluterilaisuus 1884–1929. Diss. Oulu: Suomen Rauhanyhdistysten Keskusyhdistys.

Raamattu

1932/1938

Vanha Testamentti – XI yleisen Kirkolliskokouksen vuonna 1933 käytäntöön ottama suomennos. Uusi Testamentti – XII yleisen Kirkolliskokouksen vuonna 1938 käytäntöön ottama suomennos. Helsinki: Suomen Piipiaseura.

1992

Suomen evankelisluterilaisen kirkon kirkolliskokouksen vuonna 1992 käyttöön ottama suomennos. Helsinki: Suomen Kirkon Sisälähetysseura.

Raittila, Pekka

1984

Esikoislestadiolaisuus Suomessa. – Suomen kirkkohistoriallisen seuran vuosikirja 74. Helsinki: Suomen kirkkohistoriallinen seura. 190–225.

Raudaskoski, Joonas

2014a

Esikoislestadiolaiset pohtivat sakramenttien ottamista omiin käsiin. – Kotimaa 109/31, 4.

2014b

Esikoislestadiolaiset vastustavat liikkeen omia sakramentteja adressilla. – Kotimaa24.

<https://www.kotimaa.fi/artikkeli/esikoislestadiolaiset-vastustavat-liikkeen-omia-sakramentteja-adressilla/> (viitattu 14.12.2020).

Rauhan Side

Rauhan Side -lehden numerot 17/1 (1995); 31/4 (2009); 38/3 ja 38/4 (2016).

Esikoislestadiolaiset ry:n säännöllisesti ilmestyvä jäsenlehti.

Rytkönen, Jussi

2015a

Esikoislestadiolaisten ehtoollisirtiotto todeksi. – Kotimaa 110/49, 6–7.

2015b

Herätysliiketutkija: Esikoislestadiolaisten irtiotto on kirkkohistoriallinen. – Kotimaa24.

<https://www.kotimaa24.fi/artikkeli/heratysliiketutkija-esikoislestadiolaisten-irtiotto-on-kirkkohistoriallinen> (viitattu 14.12.2020).

2015c

Esikoislestadiolaiset: "Ehtoollinen ei ole luterilaisen kirkon monopoli". – Kotimaa24. <https://www.kotimaa.fi/artikkeli/esikoislestadiolaiset-ehtoollinen-ei-ole-luterilaisen-kirkon-monopoli/> (viitattu 14.12.2020).

2016a

Esikoislestadiolaiset maallikot kastavat nyt lapsia. – Kotimaa24.

<https://www.kotimaa.fi/artikkeli/esikoislestadiolaiset-maallikot-kastavat-nyt-lapsia/> (viitattu 9.12.2020).

2016b

Esikoislestadiolainen herätysliike pelkää jakautumista. – Kotimaa24.

<https://www.kotimaa24.fi/artikkeli/esikoislestadiolainen-heratysliike-pelkaa-jakautumista> (viitattu 9.12.2020).

2016c

Uusi yhdistys perustettu. Esikoislestadiolainen herätysliike jakautuu. – Kotimaa24.

<https://www.kotimaa.fi/artikkeli/uusi-yhdistys-perustettu-esikoislestadiolainen-heratysliike-jakautuu/> (viitattu 14.12.2020).

Seppälä, Olli

2015

"Etenemme kohti sakramenttien ottamista omaan käyttöön". – Kotimaa24.

<https://www.kotimaa.fi/artikkeli/etenemme-kohti-sakramenttien-ottamista-omaan-kayttoon/> (viitattu 14.12.2020).

Sivertsen, Dagmar

1955

Læstadianismen i Norge. Diss. Oslo: Forlaget land og Kirke.

Smith, Ralph F.

2000

Luther, ministry, and ordination rites in the early Reformation church. New York: Peter Lang.

Snellman, Gerd

2011

Sions döttrar. De laestadianska kvinnorna som traditionsförmedlare i norra svenska Österbotten åren 1927–2009. Diss. Åbo: Åbo Akademi.

Stein, Wolfgang

1974

Das kirchliche Amt bei Luther. Wiesbaden: F. Steiner.

Talonen, Jouko

1993

Esikoislestadiolaisuus ja suomalainen yhteiskunta 1900–1944. Helsinki: Suomen kirkkohistoriallinen seura.

2000a

Laestadianismen i Finland. – Laestadius 200 år. Red. Sölve Anderzén, Jouko Talonen, Lilly-Anne Østtveit Elgvin & Trygve Paulsen. Alta: Høgskolen i Finnmark. 37–51.

2000b

Laestadianism in an international perspective. – Laestadius 200 år. Red. Sölve Anderzén, Jouko Talonen, Lilly-Anne Østtveit Elgvin & Trygve Paulsen. Alta: Høgskolen i Finnmark. 53–59.

2013

Laestadius ja lestadiolaisuus Baltiassa. – Opin poluilla. Juhlakirja Miikka Ruokasen täyttäessä 60 vuotta. Toim. Tiina Ahonen, Jyri Komulainen & Mika Vähäkangas. Helsinki: Suomen Teologinen Kirjallisuusseura. 19–62.

2014

Lestadiolaisuuden synty, leviäminen ja hajaannukset. – Teologinen Aikauskirja 119/3, 19–34.

2016

Lestadiolaisuus muuttuvan ajan paineissa. – Perusta 42/3, 133–146.

Tervonen, Heikki

2001

Vastalause Ruotsin kirkon maallistumista vastaan. Lestadiolaiset ryhtyivät jakamaan itse sakramentteja. – Kotimaa 96/10, 7.

Usko on sydämen asia

2014

Usko on sydämen asia. Lahti: Esikoislestadiolaiset ry.

WA

1891

Weimarer Ausgabe. D. Martin Luther's Werke. Kritische Gesamtausgabe: Schriften, 12. Band. Weimar: H. Böhlau.

Zidbäck, Aulis

1941

Pohjolan suurin maallikkosaarnaaja. Juhani Raattamaan kristillisyydennäkemys ja suhde laestadiolaisuuden suuntamuodostukseen. Kysymys "esikoisseurakunnasta". Helsinki: Otava.

Öberg, Ingemar

1970

Himmelrikets nycklar och kyrklig bot i Luthers teologi 1517–1537. Diss. Uppsala: Uppsala universitet

1984

Den lutherska reformationen och ordinationen. – Så tilholder og formaner jeg deg. En studiebok om ordinasjon/vigsling til kirkelig tjeneste. Red. Arne J. Eriksen & Helge Aarflot. Oslo: Den Norske kirkes presteforening. 59–86.

Østtveit Elgvin, Lilly-Anne

2010

Lars Levi Læstadius' spiritualitet. Diss. Skellefteå: Artos & Norma bokförlag.

Anssi Ollilainen

- teologian tri, Åbo Akademi, Humanistinen, psykologinen ja teologinen tiedekunta.
- Vs. dogmatiikan yliopisto-opettaja 1.9.2017–31.12.2020.
- Tutkimuskohteita ovat historialliset ja nykyaikaiset seurakuntaopit ja kirkko-opit sekä erilaiset tulkinnat pappeudesta kirkkojen ja kristillisten liikkeiden piirissä.
- Ollilaisen pääasialliset julkaisut ovat kaksi hänen väitöskirjansa vuosina 2017 ja 2018 julkaistua laitosta.